

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

**2026-YIL / IYUN/6-SON,
IV-QISM**

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, iyun.
IV-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdulkarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

YASHIL ENERGIYA SEKTORIDA VENCHUR INVESTITSIYALARINING RIVOJLANISHI: GLOBAL TENDENSIYALAR VA O'ZBEKISTON IMKONIYATLARI	12
Qarajanova Gulnoza Tolliyevna	
MILLIY KOMPANIYALARNI BAYNALMILALLASHUV BOSQICHLARI VA XALQARO KORPORATIV BIRLASHUVLAR (M&A) STRATEGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH.....	19
Shokirov Shoxruxmirzo Baxtiyorjon o'g'li	
QISHLOQ XO'JALIGINI IQLIM VA EKOLOGIK O'ZGARISHLARGA MOSLASHTIRISHDA SMART TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISH METODOLOGIYASINI RIVOJLANTIRISH.....	23
Mirzataev Salamat Muratbaevich	
QISHLOQ XO'JALIGIDA MEVACHILIK KLASTERLARINI TASHKIL ETISHNING ISHLAB CHIQRISH VA RENTABELLIK KO'RSATKICHLARIGA TA'SIRI	28
Tureev Azizbek Abatovich	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASIDA QURILISH XIZMATLARINI SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA RIVOJLANTIRISHNING STRATEGIK MODELII.....	32
Qidirniyazov Ajiniyaz Sherniyazovich	
TOG'-KON SANOATI KORXONALARIDA RESURS TEJAMKOR TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI.....	37
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich	
THE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL INSURANCE MARKET AND THE LEVEL OF INCLUSIVENESS.....	43
Ravshanova Mohinur O'rolovna	
O'ZBEKISTON TEMIR YO'LLARI AJ KORXONALARIDA IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI.....	51
Kurbonova Ma'mura Abdukarim qizi	
TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASH MEXANIZMLARI.....	55
Qaraev Anvar Botirovich	
THE IMPACT OF LOYALTY PROGRAMS ON CUSTOMER RETENTION IN ONLINE COSMETICS: A MIXED-METHODS STUDY	61
Toirova Mubina	
IQLIM O'ZGARISHI VA "YASHIL" TRANSFORMATSIYANING JAHON MOLIYA BOZORLARIGA TA'SIRI.....	66
Qo'chqorova Muxlisaxon Ulug'bek qizi	
KICHIK BIZNES RIVOJLANISHIDA RAQAMLI PLATFORMALAR - ELEKTRON TIJORAT SAYTLARI, MARKETPLEYSLAR VA MOBIL ILOVALARNING O'RNI.....	73
Rizayeva Nilufar Oblakulovna	
SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINING BIZNES JARAYONLARINI OPTIMALLASHTIRISHDAGI IQTISODIY SAMARADORLIGI	79
Abdulla Mavlonov	
QISHLOQ XO'JALIGIDA SABZAVOTCHILIK MAHSULOTLARI LOGISTIKASINI RAQAMLASHTIRISH ORQALI BOZOR INFRATUZILMASI SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	82
Komekova Gulzira Sharbaevna	

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К АГРЕГИРОВАНИЮ РАЗРОЗНЕННЫХ ДАННЫХ В ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЯХ	87
Бекматов Акмал Курбонмахматович	
SUG'URTA TASHKIOTLARIDA MHXSGA O'TISHNING HOZIRGI HOLATI VA MUAMMOLARI	93
Azamatova G. I.	
O'ZBEKISTON SOG'LIQNI SAQLASH TIZIMINI RAQAMLASHTIRISHGA YO'NALTIRILGAN INVESTITSİYALARNING XARAJAT-FOYDA TAHLILI	98
Omonov Olim Murodullayevich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA INNOVATSION TA'LIM TEXNOLOGIYALARINI JORIY ETISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI	104
Isxakova Sarvar Ayubovna	
Amriyeva Shaxzoda Shuxratovna	
ПРИМЕНЕНИЕ МЕТОДОВ МАШИННОГО ОБУЧЕНИЯ В КРЕДИТНОМ СКОРИНГЕ РОЗНИЧНЫХ ЗАЁМЩИКОВ: ОПЫТ АКБ «КАПИТАЛБАНК» (РЕСПУБЛИКА УЗБЕКИСТАН)	109
Жанайдарова Камола Абаевна	
CHANGE MANAGEMENT DURING QUALITY ASSURANCE REFORM IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS	115
Urinov Bobur Nasilloevich	
O'ZBEKISTONDA YASHIL VODOROD IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISHNING BIZNES VA INVESTITSION MEKANIZMLARI	123
Nuraliyeva Komila Sanaqulovna	
XUFYONA IQTISODIYOTNI QISQARTIRISHDA XALQARO TAJRIBALAR TAHLILI: SOLIQ ISLOHOTLARI VA RAQAMLASHTIRISHNING AHAMIYATI	130
Utkirova Jasmina Jasur qizi	
XORIJIY DAVLATLAR AMALIYOTIDA XUSUSIY INVESTITSİYALAR VA AHOLI DAROMADLARI O'RTASIDAGI MUTANOSIBLIKNI TARTIBGA SOLISH YO'NALISHLARI	135
Salimova Zaxro Sobirjon qizi	
QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY TAHLILI VA BASHORATI	141
Xakimov D.R.	
ВЛИЯНИЕ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО ПРОГРЕССА НА ЗАНЯТОСТЬ: ОПТИМИЗАЦИЯ И ТРАНСФОРМАЦИЯ РАБОЧИХ МЕСТ	151
Эркинбаева Камила Жавлонбековна	
TIJORAT BANKLARI MOLIVAVIY RESURLARINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH	156
Tangirkulov Bekzod Boxadirovich	
HUDUDLARDA TURISTLARGA UMUMIY OVQATLANISH XIZMATLARINI KO'RSATISHNING SAMARALI RIVOJLANISH USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH: RFEI INDEKSI, KLASSTER MODEL VA "TASTE UZBEKISTAN" RAQAMLI EKOTIZIMI	162
Maxmadiyeva Charos Xayrullayevna	
SAVDODA MARKETING TADQIQOTLARINING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI	171
Jalalova Dildora Jamolovna	
КЛИМАТИЧЕСКОЕ ФИНАНСИРОВАНИЕ И ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ В КОНТЕКСТЕ ДОСТИЖЕНИЯ ЦЕЛЕЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ	174
Лана Цхай	
UZOQ MUDDATLI AKTIVLARNI MOLIVAVIY HISOBOTDA AKS ETTIRISHNI MASALALARI	181
G'oziyeva Moxira Rustam qizi	
TA'LIM MUASSASALARIDA LIDERLIK SAMARADORLIGINING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	189
Yuldashova Yoqutoy	

KICHIK VA O'RTA BIZNESNI RAQAMLI KREDITLASHNING O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIGA TA'SIRI.....	193
Karimova Aziza Maxomadrizoyevna Abduraxmonov Faridun Firo'z o'g'li	
SANOAT TARMOQLARIDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA KONSEPSIYASINING IQTISODIY VA INSTITUTSIONAL MAZMUNI	199
Mamarasulova Iroda Zafarjon qizi	

tiklanuvchi energiyadan foydalanishni kengaytirish barqaror iqtisodiy rivojlanishning ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda [1].

Qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish nafaqat ekologik muammolarni hal etish, balki energiya xavfsizligini mustahkamlash, ishlab chiqarish xarajatlarini optimallashtirish va milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirishga ham xizmat qiladi [2]. Zamonaviy sharoitda sanoat tarmoqlarining innovatsion rivojlanishi va dekarbonizatsiya jarayonlari qayta tiklanuvchi energiyaning iqtisodiy hamda institutsional asoslarini chuqur tadqiq etishni talab etmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Qayta tiklanuvchi energiya konsepsiyasining nazariy asoslari va uni sanoat tarmoqlarida qo'llash masalalari ko'plab xorijiy olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Mazkur yo'nalishdagi ilmiy tadqiqotlar qayta tiklanuvchi energiyaning iqtisodiy, institutsional, texnologik va ekologik jihatlarini qamrab oladi.

O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 21-maydagi "Qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish to'g'risida"gi O'RQ-539-son¹ Qonuni qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish bo'yicha asosiy yo'nalishlarni belgilab berdi [1]. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 10-iyuldagi "Iqtisodiyotning energiya samaradorligini oshirish va mavjud resurslarni jalb etish orqali iqtisodiyot tarmoqlarining yoqilg'i-energetika mahsulotlariga qaramligini kamaytirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4779-son² qarori iqtisodiyotning energiya samaradorligini oshirish, mavjud resurslardan to'liqroq foydalanish va yoqilg'i-energetika mahsulotlariga qaramlikni kamaytirishga qaratilgan muhim chora-tadbirlarni belgiladi [2].

Qayta tiklanuvchi energiya konsepsiyasining zamonaviy nazariy asoslarini shakllantirishda A. Lovinsning ilmiy ishlari alohida ahamiyatga ega. U tomonidan ishlab chiqilgan "Soft Energy Path" konsepsiyasi an'anaviy yoqilg'i resurslariga asoslangan markazlashgan energetika tizimlariga muqobil sifatida energiya samaradorligini oshirish va qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan keng foydalanishga asoslangan tizimni taklif etdi [3]. Olimning ta'kidlashicha, iqtisodiy rivojlanish energiya iste'molining mutlaq hajmi bilan emas, balki undan samarali foydalanish darajasi bilan belgilanadi.

Energetik transformatsiya jarayonlarini tizimli o'rganishda F. Geelsning ilmiy ishlari muhim ahamiyat kasb etadi. Olim tomonidan ishlab chiqilgan ko'p darajali yondashuv (Multi-Level Perspective) nazariyasiga ko'ra, energetika tizimidagi o'zgarishlar texnologik innovatsiyalar, institutsional omillar va ijtimoiy jarayonlarning o'zaro ta'siri natijasida yuzaga keladi [4]. Mazkur yondashuv qayta tiklanuvchi energiya tizimlarining shakllanishini izohlashda keng qo'llaniladi.

Energiya va iqtisodiy rivojlanish o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik masalalari V. Smil tomonidan chuqur tadqiq qilingan. Olim energiyani iqtisodiy taraqqiyotning asosiy omillaridan biri sifatida baholab, insoniyat taraqqiyoti tarixini energetik transformatsiyalar bilan bog'laydi [5]. Uning fikricha, iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi energiya resurslaridan oqilona foydalanish va yangi energiya manbalarini joriy etish bilan chambarchas bog'liq.

Qayta tiklanuvchi energiya tizimlarini shakllantirishning texnologik va iqtisodiy jihatlari H. Lund tomonidan o'rganilgan. Olim energiya tizimlarini integratsiyalashgan holda rivojlantirish va 100 foiz qayta tiklanuvchi energiyaga asoslangan iqtisodiyotni shakllantirish imkoniyatlarini asoslab bergan [6]. Tadqiqotchining fikriga ko'ra, energiya ishlab chiqarish, taqsimlash va iste'mol qilish tizimlarini kompleks yondashuv asosida modernizatsiya qilish zarur.

J. Rifkin tomonidan ilgari surilgan "Uchinchi sanoat inqilobi" konsepsiyasida qayta tiklanuvchi energiya manbalari va raqamli texnologiyalarning integratsiyasi yangi iqtisodiy modelning shakllanishiga xizmat qilishi ta'kidlangan [7]. Olimning fikricha, kelajak iqtisodiyotining asosini markazlashmagan energetika tizimlari va raqamli kommunikatsiyalar tashkil etadi.

Qayta tiklanuvchi energiya tizimlarini rivojlantirishda institutsional omillarning o'рни D. North tomonidan ishlab chiqilgan institutsional nazariya orqali izohlanadi. Unga ko'ra, iqtisodiy rivojlanishning samaradorligi davlat institutlari, huquqiy-me'yoriy baza va rag'batlantiruvchi mexanizmlarning rivojlanganlik darajasiga bog'liqdir [8]. Shu sababli qayta tiklanuvchi energiyani rivojlantirishda qulay institutsional muhitni shakllantirish muhim ahamiyatga ega.

So'nggi yillarda qayta tiklanuvchi energiyaning global rivojlanish tendensiyalari Xalqaro energetika agentligi (IEA) va Xalqaro qayta tiklanuvchi energiya agentligi (IRENA) tomonidan muntazam ravishda o'rganib kelinmoqda. Ushbu tashkilotlar tomonidan tayyorlanayotgan hisobotlarda qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish energiya xavfsizligini mustahkamlash, karbon chiqindilarini kamaytirish va barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashning asosiy vositalaridan biri sifatida baholanadi [9; 10].

1 <https://lex.uz/docs/-4346831>

2 <https://lex.uz/uz/docs/-4890081>

Yuqoridagi ilmiy ishlarning tahlili shuni ko'rsatadiki, mavjud tadqiqotlarda qayta tiklanuvchi energiyaning texnologik va ekologik jihatlariga katta e'tibor qaratilgan bo'lsa-da, sanoat tarmoqlarida undan foydalanishning iqtisodiy va institutsional mexanizmlarini kompleks tarzda tadqiq etish masalalari yetarli darajada yoritilmagan. Shu jihatdan mazkur tadqiqotning o'ziga xosligi qayta tiklanuvchi energiya konsepsiyasining iqtisodiy va institutsional mazmunini yagona tizimli yondashuv asosida tadqiq etish bilan izohlanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotni amalga oshirish jarayonida ilmiy bilishning umumiy va maxsus usullaridan kompleks tarzda foydalanildi. Xususan, tadqiqotning nazariy va amaliy jihatlarini chuqur yoritish maqsadida qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv, mantiqiy umumlashtirish, ilmiy abstraksiya hamda kontent-tahlil usullaridan foydalanildi.

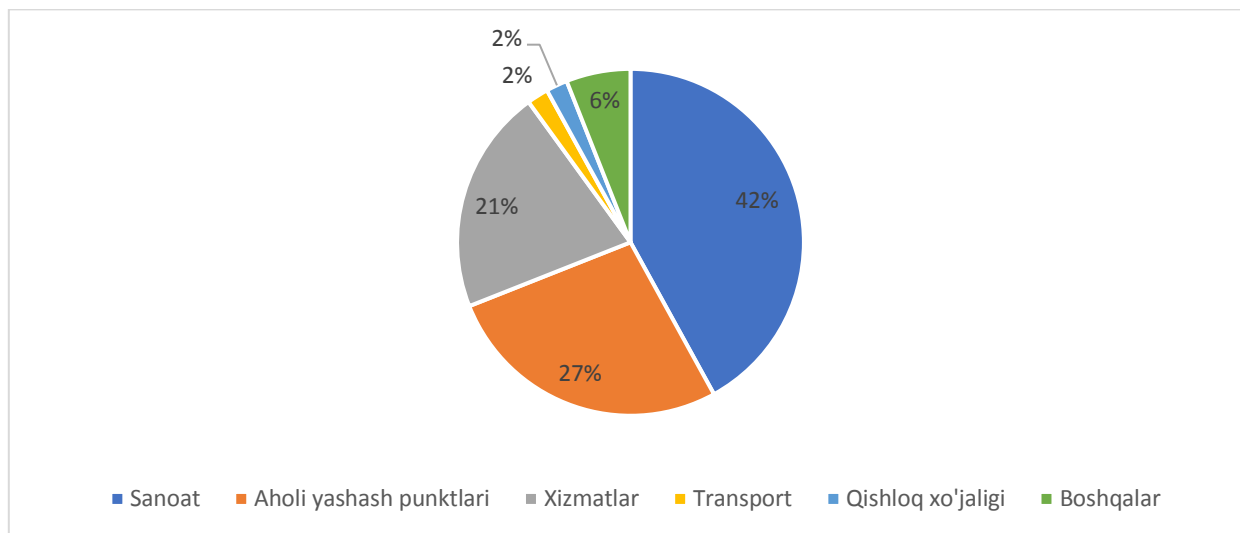
Qiyosiy tahlil usuli yordamida qayta tiklanuvchi energiya konsepsiyasining shakllanishi va rivojlanishiga oid xorijiy olimlarning ilmiy qarashlari o'zaro taqqoslandi. Jumladan, A. Lovins, F. Geels, V. Smil, H. Lund, J. Rifkin va D. North tomonidan ilgari surilgan nazariy yondashuvlarning o'ziga xos jihatlarini hamda ularning sanoat tarmoqlarida qayta tiklanuvchi energiyadan foydalanish jarayonlariga ta'siri o'rganildi.

Tizimli yondashuv usuli asosida qayta tiklanuvchi energiyaning iqtisodiy, institutsional, ekologik va texnologik omillari o'zaro bog'liq holda tadqiq qilindi. Mazkur usul energiya transformatsiyasi jarayonlarining murakkab tizim sifatidagi xususiyatlarini aniqlash va ularning sanoat tarmoqlaridagi ahamiyatini baholash imkonini berdi.

Ilmiy abstraksiya va mantiqiy umumlashtirish usullari yordamida qayta tiklanuvchi energiyaning iqtisodiy va institutsional mazmuni nazariy jihatdan tizimlashtirildi hamda mavjud ilmiy qarashlar asosida mualliflik yondashuvi shakllantirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, sanoat tarmoqlarida qayta tiklanuvchi energiya konsepsiyasi nafaqat ekologik, balki bevosita iqtisodiy va institutsional omillar bilan belgilanadigan kompleks tizim hisoblanadi. Sanoat sektori jahon miqyosida eng yirik energiya iste'molchisi bo'lib, energiya xarajatlari mahsulot tannarxining muhim qismini tashkil etadi. Bu holat qayta tiklanuvchi energiyaga o'tishni iqtisodiy zaruratga aylantiradi (1-rasm).

1-rasm. Global energiya iste'moli sohalari bo'yicha (foizda) [8]

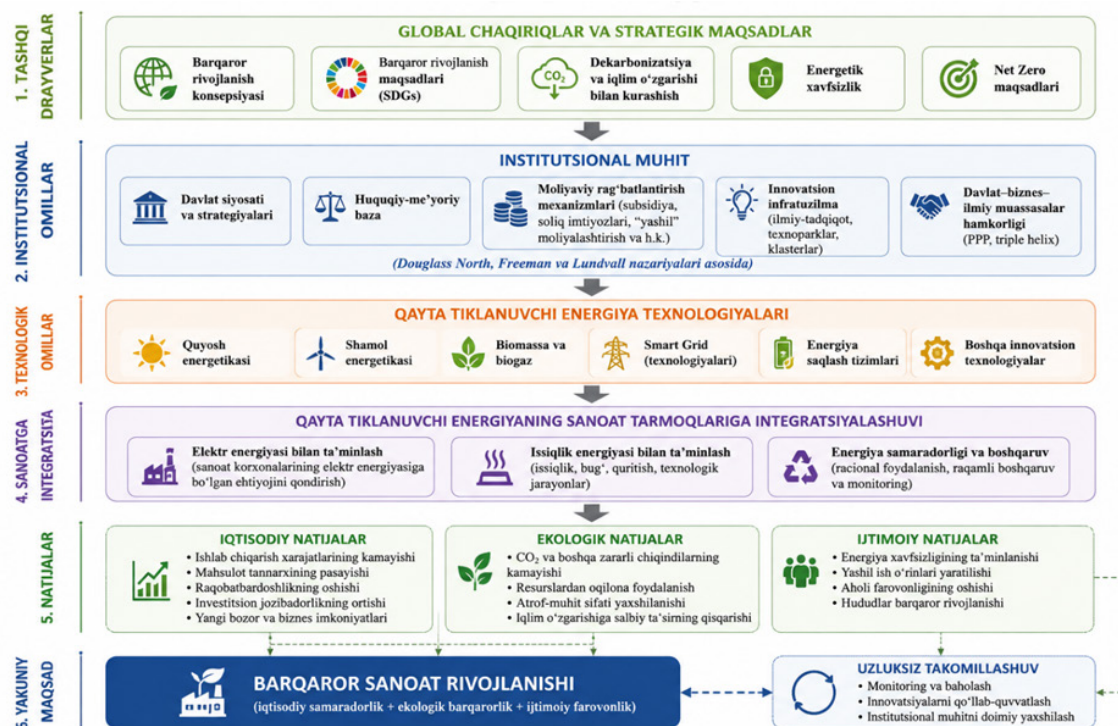
Yuqoridagi ilmiy qarashlar tahlili shuni ko'rsatadiki, an'anaviy energiya manbalari sanoat rivojlanishida muhim o'rin tutgan bo'lsa-da, ekologik va iqtisodiy cheklolarning kuchayishi qayta tiklanuvchi energiya manbalariga o'tishni strategik zaruratga aylantirmoqda. Shu sababli an'anaviy va qayta tiklanuvchi energiya manbalarining afzallik hamda kamchiliklarini qiyosiy tahlil qilish ilmiy va amaliy jihatdan muhim ahamiyat kasb etadi (1-jadval).

An'anaviy va qayta tiklanuvchi energiya manbalarining qiyosiy tavsifi

Mezon	An'anaviy energiya	Qayta tiklanuvchi energiya
Resurs bazasi	Cheklangan	Qayta tiklanadigan
Investitsiya xarajatlari	Nisbatan past	Yuqori
Ekspluatatsiya xarajatlari	Yuqori va o'zgaruvchan	Nisbatan past
CO2 emissiyasi	Yuqori	Juda past
Energiya xavfsizligi	Importga bog'liq bo'lsa yuqori	Mahalliy resurslarga asoslanadi
Texnologik talablar	An'anaviy	Innovatsion
Barqarorlik	Past	Yuqori
Sanoat raqobatbardoshligiga ta'siri	Qisqa muddatli ustunlik	Uzoq muddatli ustunlik

Jadval ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, qayta tiklanuvchi energiya manbalari dastlabki investitsiya xarajatlarining yuqoriligi va infratuzilma talablarining murakkabligiga qaramasdan, uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlik, ekologik xavfsizlik hamda energiya mustaqilligini ta'minlash nuqtai nazaridan muhim ustunliklarga ega hisoblanadi. Ayniqsa, zamonaviy sanoat tarmoqlarida dekarbonizatsiya jarayonlarining kuchayishi qayta tiklanuvchi energiya texnologiyalariga bo'lgan ehtiyojni yanada oshirmoqda.

Qayta tiklanuvchi energiya tizimlarining samaradorligi faqat texnologik omillar bilan emas, balki institutsional muhit darajasi bilan ham bevosita bog'liq ekanligi aniqlandi. Ya'ni, davlat siyosati, huquqiy baza va rag'batlantiruvchi mexanizmlar yetarli bo'lmagan sharoitda energiya transformatsiyasi sekinlashadi (2-rasm).

2-rasm. Sanoat tarmoqlarida qayta tiklanuvchi energiyadan foydalanishning konseptual modeli

Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan qabul qilingan Barqaror rivojlanish maqsadlari energetika va sanoat tizimlarini modernizatsiya qilishning strategik yo'nalishlarini belgilab bermoqda. Shu sababli mazkur omillar modelda energetik transformatsiyaning tashqi drayverlari sifatida tasvirlangan.

Modelning ikkinchi darajasi institutsional omillarni ifodalaydi. Ushbu bosqichning nazariy asosini Douglas North tomonidan ishlab chiqilgan institutsional nazariya tashkil etadi. Mazkur yondashuvdan kelib chiqib, qayta tiklanuvchi energiya sanoat tarmoqlarida keng qo'llanilishi davlat siyosati, huquqiy-me'yoriy baza, moliyaviy rag'batlantirish mexanizmlari, innovatsion infratuzilma hamda davlat, biznes va ilmiy muassasalar o'rtasidagi hamkorlik darajasi bilan belgilanadi.

Shakllangan institutsional muhit texnologik rivojlanish uchun zarur sharoitlarni yaratadi. Natijada quyosh, shamol, biomassa, energiya saqlash tizimlari va aqlli elektr tarmoqlari (Smart Grid) kabi zamonaviy texnologiyalar rivojlanib, sanoat ishlab chiqarish tizimlariga integratsiyalashadi. Ushbu bosqich F. Geels tomonidan ilgari surilgan ko'p darajali transformatsiya nazariyasi tamoyillariga mos ravishda texnologik innovatsiyalar va institutsional o'zgarishlarning o'zaro ta'siri orqali yuzaga keladi.

Mazkur texnologiyalarning sanoat tarmoqlariga integratsiyalashuvi natijasida iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy samaralar shakllanadi. Jumladan, iqtisodiy nuqtai nazardan energiya samaradorligining ortishi, ishlab chiqarish xarajatlarining kamayishi va korxonalar raqobatbardoshligining oshishi kuzatiladi. Ekologik jihatdan karbonat angidrid emissiyasining qisqarishi va resurslardan oqilona foydalanish imkoniyatlari kengayadi. Shu bilan birga, energiya xavfsizligini mustahkamlash va yangi "yashil" ish o'rinlarini yaratish orqali ijtimoiy samaradorlikka erishiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Sanoat tarmoqlarida qayta tiklanuvchi energiya konsepsiyasining iqtisodiy va institutsional mazmunini o'rganish natijalari ushbu yo'nalishning zamonaviy iqtisodiy tizimlarda kompleks transformatsion jarayon sifatida shakllanayotganini ko'rsatadi. Sanoat sektori yuqori energiya iste'moli va karbon emissiyasining asosiy manbalaridan biri bo'lib, bu holat qayta tiklanuvchi energiya manbalariga o'tishni iqtisodiy zarurat darajasiga olib chiqqan.

Tahlillar qayta tiklanuvchi energiya texnologiyalarining joriy etilishi uzoq muddatli istiqbolda ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish, energiya samaradorligini oshirish hamda korxonalar raqobatbardoshligini mustahkamlashga xizmat qilishini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, ushbu jarayonning samaradorligi nafaqat texnologik omillarga, balki institutsional muhitning rivojlanganlik darajasiga, xususan, davlat siyosati, huquqiy-me'yoriy baza va rag'batlantiruvchi mexanizmlarning mavjudligiga bevosita bog'liq ekanligi aniqlandi.

Energetik transformatsiya jarayoni ko'p darajali va bosqichma-bosqich kechuvchi tizimli jarayon bo'lib, unda iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy omillar o'zaro uyg'unlashgan holda namoyon bo'ladi. Natijada qayta tiklanuvchi energiya konsepsiyasi sanoat rivojlanishining barqaror modelini shakllantirishda muhim strategik ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 21-maydagi "Qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish to'g'risida"gi O'RQ-539-son Qonuni // URL: <https://lex.uz/docs/-4346831>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 10-iyuldagi "Iqtisodiyotning energiya samaradorligini oshirish va mavjud resurslarni jalb etish orqali iqtisodiyot tarmoqlarining yoqilg'i-energetika mahsulotlariga qaramligini kamaytirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4779-son qarori // URL: <https://lex.uz/uz/docs/-4890081>
3. Lovins A. *Soft Energy Paths: Toward a Durable Peace*. Penguin Books, 1977. - 32 p.
4. Geels F. "Technological Transitions as Evolutionary Reconfiguration Processes: A Multi-Level Perspective". *Research Policy*, 2005. - 108 p.
5. Smil V. *Energy and Civilization: A History*. MIT Press, 2017.- 7844 p.
6. Lund H. *Renewable Energy Systems: A Smart Energy Systems Approach*. Academic Press, 2014. - 153 p.
7. Rifkin J. *The Third Industrial Revolution: How Lateral Power Is Transforming Energy, the Economy, and the World*. Palgrave Macmillan, 2011. - 47 p.
8. North D. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. 1990. -78 p.
9. International Energy Agency (IEA). *World Energy Outlook*. Paris: IEA, 2023.
10. IRENA (2020), *Global Renewables Outlook: Energy transformation 2050* (Edition: 2020), International Renewable Energy Agency, Abu Dhabi.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 6/4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>